

→ **Röster från unga som
varken **arbetar** eller **studerar****

En sammanställning av ungas behov för att
komma in på arbetsmarknaden

Innehållsförteckning

Inledning.....	s. 3
Förord.....	s. 4
Case 1: Johanna.....	s. 5
Tema 1: Ungas syn på olika aktörer och behovet av samverkan.....	s. 7
Case 2: Adam.....	s. 8
Tema 2: Behov av vägledning, motivation och hälsofrämjande insatser....	s. 10
Case 3: Akram.....	s. 11
Tema 3: Arbetsmarknadens höga krav och diskriminering på arbetsmarknaden.....	s. 12
Case 4: Vilma.....	s. 15
Tema 4: Civilsamhället i arbetsmarknadspolitiken.....	s. 17
Case 5: Maryam.....	s. 18
Tema 5: Ungas förslag till beslutsfattare och politiker.....	s. 20
Metod.....	s. 22
Sammanfattning.....	s. 23
Om oss.....	s. 24
Referenser.....	s. 26
Bilagor	
A) Novell: Andra chansen.....	s. 28
B) Intervjuguide.....	s. 33

Inledning

Var tionde ung person i Sverige är någon gång under sin ungdom utanför arbete eller studier¹ och idag finns det 150 000 ungdomar som varken arbetar eller studerar (uvas)². Siffrorna består av 150 000 unga individer med olika behov och förutsättningar för att lyckas med sin etablering på arbetsmarknaden. Dessutom är ungas etablering på arbetsmarknaden en förutsättning för att möta arbetsmarknaden med den kompetensförsörjning som krävs och unga är en viktig resurs för samhället³.

Rapporter och utredningar har länge visat att involvering av unga lyser med sin frånvaro. När aktiviteter eller insatser för uvas ska utformas, blir ungdomarna sällan tillfrågade^{4,5}.

Under hösten 2021 utfördes därför 14 djupintervjuer med unga som varken arbetar eller studerar runtom i Sverige. Resultaten presenteras i denna rapport i form av fem fiktiva case och fem olika teman. I rapporten kommer ni lära känna Johanna, Adam, Akram, Vilma och Maryam. Till ett av dessa fiktiva case har vi också gjort en litterär tolkning i form av en novell.

Genom denna rapport vill vi höja ungas röster och ha deras perspektiv med oss i arbetet med att skapa en sektorsöverskridande och långsiktig samverkan för unga som står utanför arbetsmarknaden.

Rapporten har tagits fram av Fryshusets projekt 4-uvas, som finansieras av Europeiska Socialfonden. Projektets syfte är att skapa ett samverkansprotokoll för unga som varken arbetar eller studerar. Läs gärna mer på www.4uvas.org.

1. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2020). Ett långvarigt utanförskap: olika utmaningar för unga som varken arbetar eller studerar
2. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2021). Nationellt samordnat stöd för unga som varken arbetar eller studerar, slutrapport maj.
3. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) Ung idag. (2021). Goda levnadsvillkor för många, men inte för alla.
4. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2020). Lägesbild av systemutmaningar och strukturella hinder: delrapport inom MUCF:s uppdrag rörande unga som varken arbetar eller studerar.
5. Statens offentliga utredningar. (SOU 2018:11). Slutbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.

Johanna har fattat mod till sig. Efter att ha mötts av motgångar i skolan hela livet har hon äntligen tagit kontakt med vården för att få en utredning för ADHD, men hon stöter direkt på problem. Kommer Johanna lyckas få det stöd som hon behöver och ta sig ett steg närmare sysselsättning?

Läs novellen på sida 28 för att ta reda på svaret.

Förord

Varsågod och lyssna!

Det som genomsyrar intervjuerna med 14 unga utan arbete eller studier, är vittnesmål om allt som det offentliga samhället inte sett eller gjort för de enskilda individerna.

Det är vittnesmål om strukturell rasism, diskriminering och fördomar. Det är berättelser som visar på resursbrist i skolvärlden och stuprörsarbete inom det offentliga.

Och det är egentligen inga nyheter. Vi vet om att det ser ut så här.

Vi vet också att det inte är en slump att just Fryshuset, som en del av den idéburna sektorn, är mottagaren av de 14 olika livsberättelser som ligger till grund för den här rapporten.

För det är framför allt civilsamhället som möter stora delar av dem som har blivit en siffra i uvas-statistiken.

Det är civilsamhället som, utifrån individernas behov, anpassar verksamhetens innehåll och öppettider för att skapa positiva, inkluderande sammanhang där första och kanske även andra steget mot egenmakt och självförsörjning tas.

Och ändå, daterat den 1 april 2022, citat från förordet i Mucf's återrapportering Nationell stödfunktion för unga som varken arbetar eller studerar:

”För att samhällets stöd system ska kunna möta de olika behov som unga som varken arbetar eller studerar har, krävs en väl fungerande samverkan av offentliga aktörer på lokal, regional och nationell nivå. När aktörer på nationell nivå tar ett samlat grepp kring målgruppen och koordinerar sina insatser förbättras möjligheten att bidra till att färre ungdomar fastnar i en situation där de varken arbetar eller studerar.”

Och självklart behöver offentliga aktörer vara samordnande.

Men lika självklart kan det kanske tyckas att om ska det ske en hållbar positiv förändring på såväl individ- som samhällsnivå så borde alla som tar och har ansvar runt målgruppen också delta i samordningen av insatser.

För annars blir det väl som att låtsas som att civilsamhället inte har en viktig roll, att civilsamhället inte tar ansvar för förflyttning av individer som är uvas och att civilsamhället inte är legitim partner i svåra beslut rörande personer man faktiskt redan möjliggör för?

Och är det något vi inte har tid eller råd med, så är det att upprepa tidigare gjorda misstag.

Katarina Nilsson

Nationell Projektledare
Arbete & Entreprenörskap
Fryshuset

Johanna

Johanna är 20 år och har en lång historia av psykisk ohälsa och svårigheter att studera.

Hon gav upp sina studier under gymnasiet efter en lång tids kämpande på grund av höga krav på eget ansvar och stökiga miljöer med stora klasser. Johanna började skolka i tidig ålder eftersom hon hade det kämpigt i familjen hemma och fick ta mycket ansvar för sina föräldrar. Hon önskar att personer på skolan hade sett det och gjort en orosanmälan till socialtjänsten.

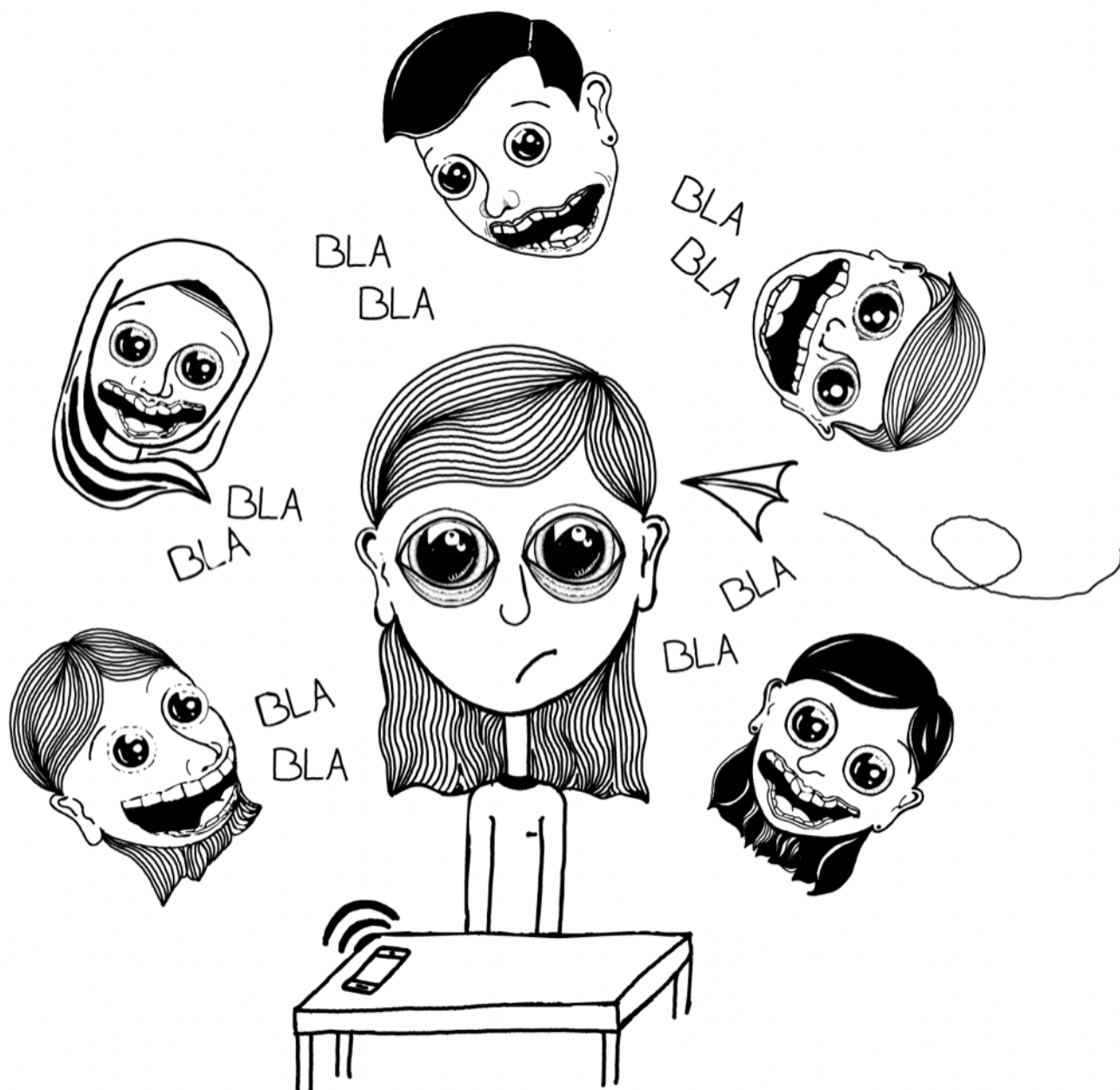

Illustration av Erica Lindstedt

”Jag kan inte tala för andra men jag kan, jag kan tala för mig själv. Och... De flesta har ju mycket problem hemma och så... Jag tror det är därför också som många ungdomar hoppar av från skolorna. Samhället borde kanske ge mer hjälp åt dom ungdomarna på något sätt, jag vet inte exakt hur men... Om du märker att någon börjar skolka mycket och så, så kanske dom borde göra en orosanmälan till... Någon kurator.”

- Intervju med ung person som varken arbetar eller studerar, hösten 2021

Johanna har svårt att sitta still och läsa mycket och länge, men även att påbörja och slutföra uppgifter, vilket försvårade för henne på gymnasiet. Hon tog kontakt med sin studie- och yrkesvägledare, men efter samtalet började Johanna tänka att skolsystemet inte var anpassat för personer med utmaningar likt hennes. När hon valde att sluta gymnasiet var det ingen från skolan som kontaktade henne vilket har gjort att hon känt sig både bortglömd och utelämnad. Hon berättar att hon önskar att skolan skulle ha lyssnat på hennes önskemål om vad som kunde ha passat henne för att fullfölja sina studier – innan det blev för sent.

Hon väntar på en ADHD-utredning som tar väldigt lång tid, men hon hoppas på att snart få en diagnos och därmed rätt stöd för att kunna gå klart gymnasiet. Hon har en känsla av att tiden springer i väg när hon väntar på utredningen av diagnosen, samtidigt som hon mest sitter hemma på dagarna på grund av nedstämdhet. Johanna har för tillfället tappat motivationen till att både söka jobb och till att studera. Hon har oroat sig mycket inför framtiden och upplever att det är långa och komplicerade vägar för att hitta ett arbete, samtidigt som det känns som en omöjlighet att klara av en utbildning. Det är väldigt stressande för henne att tänka på alla självständiga beslut som hon kommer behöva ta och vilket ansvar som ligger på henne för att hon ska få en bra framtid.

Faktaruta

Psykisk ohälsa och arbetslöshet har ett tydligt samband⁶. En studie från 2021 visar att psykiska problem bland tonåringar i Sverige ökar risken att hamna utanför arbete och studier senare i livet⁷. Psykiska besvär av lätt ångslan, oro, eller ångest, är vanliga bland unga i åldern 16–29 år, dock är det dubbelt så många tjejer som uppger att de har svåra besvär av ångslan, oro eller ångest jämfört med killar. Ångestdiagnoser är också dubbelt så vanligt bland unga tjejer⁸.

6 Folkhälsomyndigheten. (2020). Unga som varken arbetar eller studerar. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/foikad-rapportering/folkhalsans-utveckling/resultat/livsvillkor/unga-som-varken-arbetar-eller-studerar/>

7 Plenty, S. M., Brölin Låftman, S., & Magnusson, C. (2021). Internalising and externalising problems during adolescence and the subsequent likelihood of being Not in Employment, Education or Training (NEET): The mediating role of school performance.

8 Folkhälsomyndigheten. (2020). Statistik om ungas psykiska hälsa. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/statistik-om-ungas-psykiska-halsa/>

Ungas syn på olika aktörer och behovet av samverkan

Flera av de unga vi har intervjuat vittnar om att det är jobbigt att olika aktörer inte kommunicerar med varandra. De upplever att de själva har fått vara de som förmedlat sina ärenden mellan olika aktörer, såsom barn- och ungdomspsykiatri (BUP), skolan, föräldrar, kommunen, socialtjänsten och Arbetsförmedlingen. Dessutom anser de att det är svårt att komma ihåg vad de olika aktörerna sagt och att ringa runt till dem. Flera av de unga personer vi pratat med är också osäkra på om de olika aktörerna har någon kontakt med varandra.

Många anser att Arbetsförmedlingen inte är bra och många har av den anledningen valt att inte skriva in sig där. De berättar om vänner och familjemedlemmar som aldrig fått hjälp därifrån och därför anser några av respondenterna att det inte är lönt att skriva in sig. Av dem som är positivt inställda till Arbetsförmedlingen är nästan alla inskrivna och har haft en bra handläggare och fått bra hjälp och stöd. En del av dem var även i en pågående insats under tiden för intervjun och var nöjda med den.

Flera nämner att de fått vänta lång tid på att få rätt stöd från BUP och att det tar lång tid att få en diagnos, vilket i sin tur gör det svårt att få rätt hjälp i skolan. I samtalen nämner också flera unga de positiva insatser och det stöd som de fått från kommunen, Arbetsförmedlingen och från olika civilsamhällesaktörer. I dessa delar vittnar de unga om att de fått ett positivt bemötande, att de fick lära sig steg för steg och att personen tog sig tid att sitta ner och visa hur saker går till i praktiken, till exempel hur man söker ett jobb eller skriver in sig på Arbetsförmedlingen.

Det är även tydligt i de ungas svar att stödet behöver vara individuellt anpassat. Vissa vill ha kontakt via telefon med olika aktörer medan andra helst vill träffa sina kontaktpersoner i verkligheten.

Fråga: Upplever du att de kan slussa dig rätt när du ber om stöd eller hjälp?

Svar: Ja... eller nästan tycker jag det. Sen ibland har det väl varit så att någon har sagt att 'nej, du ska ta kontakt med den där' och så ringer jag dit och då säger de att 'nej, de gör inte vi' typ.'

- Intervju med ung person som varken arbetar eller studerar, hösten 2021

Adam

Adam är 21 år, gillar inte att vara i stora sociala sammanhang och har hoppat av gymnasiet.

Eftersom han undviker stora folksamlingar undviker han även att åka buss, vilket försvårar situationen då det är en lång resa till närmsta stad. Han måste söka jobb utanför staden om han vill hitta något långvarigt arbete, men han har inget körkort. Adam söker därför tillfälliga jobb för att kunna spara ihop till ett körkort så att han därefter kan söka jobb på andra orter. Just nu är han arbetslös, men han har tidigare haft några korta anställningar som han främst fått med hjälp av kontakter på orten.

Illustration av Erica Lindstedt

Fråga: Känner du någon oro inför framtiden när du tänker på arbete och studier?

Svar: Ja, det gör jag. Det var ju det att jag inte gick i skolan men nu vet jag inte vad jag vill göra och där känner jag oron. Vet inte vad jag vill göra, jag måste ha något att göra för att kunna vakna upp, bara 'det här ska jag jobba med, det här vill jag bli bra på för att kunna jobba'. Men vet man inte då känns det liksom helt meningslöst.

- Intervju med ung person som varken arbetar eller studerar, hösten 2021

Adam var tidigare deprimerad och hoppade av gymnasiet vilket gjorde att han satt mycket hemma framför datorn. Innan allt detta hade han en tydlig plan för framtiden, men eftersom han inte klarade gymnasiet gav han upp sina framtidsplaner. Han har nyligen fått information om yrkeshögskolor och tycker att det verkar vara ett bra val om man inte har höga betyg från gymnasiet. Han hoppas på att kunna studera upp sina betyg på Komvux för att sedan söka sig vidare till en yrkeshögskola.

Det är viktigt för Adam att ha ett arbete som han är bra på och är intresserad av och han hoppas att kunna få stöd av någon vuxen i att kunna utforska sina passioner. Han känner en oro över att inte hitta vad han vill göra i framtiden och att han kommer börja arbeta med någonting som inte är kul.

I den kontakt Adam haft med Arbetsförmedlingen upplever han att det är för krävande när man måste söka många arbeten för att få vara inskriven där. Det är dessutom en lång bussresa dit och han tycker att det känns onödigt när man måste åka dit för att delta på möten som han hellre hade tagit över telefonen. Han ser Arbetsförmedlingen som en sista utväg om ingenting annat fungerar.

Faktaruta

Det finns några tydliga riskfaktorer för att unga ska hamna utanför arbetsmarknaden och studier. Exempelvis har avsaknad av en gymnasieutbildning stor negativ påverkan på etableringen i arbetslivet. Risken för att hamna utanför arbete och studier är fyra till fem gånger högre för de som inte fullfört gymnasiet jämfört med de som har en gymnasieutbildning, oavsett kön ⁹.

9 Statens offentliga utredningar 2017:9. Det handlar om oss: unga som varken arbetar eller studerar. Delbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.

Behov av vägledning, motivation och hälsofrämjande insatser

Flera av de som vi intervjuade berättade att det innebär mycket stress och press att vara ung idag. En del av dem har hoppat av gymnasiet på grund av psykisk ohälsa eller ADHD. En person lyfter mobbning som en bidragande orsak till skolavhoppet. En annan av respondenterna hade social fobi så hen svarade skriftligt istället för att delta i en intervjusituation med oss och flera andra sade att det kändes jobbigt att vara i miljöer med mycket folk.

Några av respondenterna identifierade just psykisk ohälsa som det största hindret för att ta sig vidare till arbete och studier. En ung person som för under tiden för intervjun deltog i en arbetsmarknadsinsats sade att det var jobbigt i början att börja delta i aktiviteten, men nu när hen fått rutiner mår hen mycket bättre än innan, då hen bara satt hemma.

Många lyfter även att det saknas en förankring till arbetsmarknaden i skolan. Nästan alla respondenter önskar lära sig mer om arbetslivet redan i skolan och även vägledning om vägen dit, hur man steg för steg genom utbildning och andra vägar kan ta sig mot sitt mål. De vill lära sig om cv-skrivning, jobsökande och olika utbildningsvägar redan i skolan och önskar att vuxna blir mer tydliga med vad som krävs. En respondent som är från en förort nämnde att många i hens område inte känner till vilka möjligheter de har och önskar att samhället förmedlar den kunskapen till dem.

Utöver det lyfter många av de intervjuade behovet av att känna motivation. Några har förslag på positiva förebilder som varit motivation för dem. Andra menar att det är viktigt att de får jobba med något de brinner för och behöver stöd i att hitta deras passioner. Flera unga sade att det känns som om samhället vill att de bara ska söka sig till bristyrken istället för till något som de verkligen vill jobba med. En person hade ett förslag som innebar en insats som stärker ungdomar till att prova på fler saker.

En annan ung person sade att för att motivera ungdomar krävs det mycket personal. Skoltrötthet påverkar och lärarens personlighet spelar roll, om det är en bra lärare så kan hen bidra till att eleverna blir mer engagerade. Några respondenter menar att många tappat studiemotivationen om de inte får rätt stöd eller en diagnos i tid. En person lyfter även yttre faktorer som ett hinder för att gå klart skolan. Om personen inte har det bra hemma så är det svårt att fokusera på att lyckas, hen efterfrågar därför fler kuratorer, psykologer och orosanmälningar så att samhället tar tag i problemet tidigt.

Akram

Akram är 21 år och har upplevt diskriminering på arbetsplatsen.

Han föddes i Sverige men har utrikes födda föräldrar. Han upplever att hur man ser ut och pratar är en stor barriär för att få ett jobb; många unga får inte en chans att visa vad dom kan och detta upplever han gällande särskilt för personer med utländsk bakgrund. Under ett sommarjobb var han till exempel den enda medarbetaren som blev tillfrågad att uppvisa sitt brottsregister. Han tycker också att det finns en misstänksamhet mot ungdomar från områden med dåliga rykten som gör att många blir dömda utifrån det område man bor i.

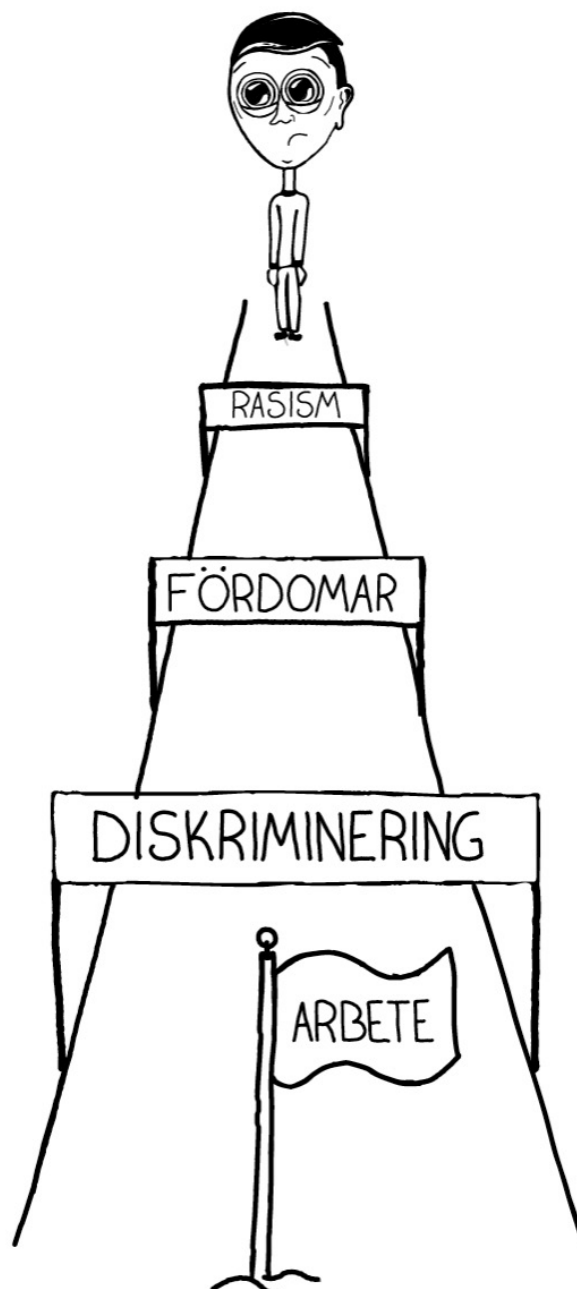

Illustration av Erica Lindstedt

Du vet här i Sverige, eller inte i Sverige bara, hela landet, hela jorden, egentligen, när du ska ta hjälp av samhället, du får göra det själv. Men så fort samhället vill ha dig, alla ringer dig. Säg du är dömd för ett brott, de vill ha dig, typ på en rättegång, sen helt plötsligt alla ringer dig, soc ringer, polisen ringer, presidenten ringer, man bara: hey, var var ni då? När jag sökte jobb?.

- Intervju med ung person som varken arbetar eller studerar, hösten 2021

På grund av utanförskap och diskriminering menar Akram att unga hamnar i en ond cirkel där man inte hittar en sysselsättning vilket kan leda till kriminalitet. Han tycker att det är synd att det konsumtionssamhälle vi lever i kan locka unga till kriminalitet för att få se ut eller vara på ett visst sätt, och att kriminalitet till och med kan idoliseras. Därför kan det locka att få pengar snabbt om man har svårt att studera eller hitta arbete för att få ha det som många andra verkar ha.

Akram tror att om fler unga hade fått rätt stöd och möjligheter till att arbeta och studera hade det varit mindre kriminalitet i samhället. Har man dessutom en gång hamnat i belastningsregistret kommer det att finnas kvar länge gör det svårt att komma vidare i livet. Han tycker att man borde satsa mer på ungdomar, trots att vissa tidigare har valt fel väg. Alla unga borde få en chans till ett arbete för att kunna bidra till samhället.

Faktaruta

Fältexperiment med fiktiva personer visar att utrikes födda upplever diskriminering vid jobbansökningar i Sverige. Män som har arabiska namn har visats bli diskriminerade ungefär en tredjedel av gångerna de sökte jobb, detta genom att inte få svar på sina ansökningar lika ofta som män med namn typiska för personer födda i Sverige¹⁰. En annan studie visade att både utrikes födda män och kvinnor får färre svar på sina jobbansökningar i jämförelse med inrikes födda.¹¹

¹⁰ Rooth, D.-O., & Carlsson, M. (2007). Evidence of Ethnic Discrimination in the Swedish Labor Market Using Experimental Data.
¹¹ Aral, M., Bursell, M., & Nekby, L. (2018). The Reverse Gender Gap in Ethnic Discrimination: Employer Stereotypes of Men and Women with Arabic Names.

Arbetsmarknadens höga krav och diskriminering på arbetsmarknaden

Flera unga berättar att det är för höga krav på att utbilda sig och få ett arbete idag. Det framgår att utbildning ofta är ett kriterium när de söker jobb och att dessa krav borde sänkas så att alla unga kan få en chans på arbetsmarknaden. Flera av ungdomarna nämnde även att de ser utbildning och avsaknad av körkort som hinder när de söker jobb. Unga anser därför att det borde finnas fler praktiska möjligheter och att kraven inte endast behöver baseras på deras teoretiska kunskap. En del unga berättar att de hellre vill arbeta praktiskt än att gå i skolan men att det blir en lång väg dit om de varken har utbildning eller jobberfarenhet. Detta är något de tycker att arbetsgivare borde ha i åtanke när de rekryterar.

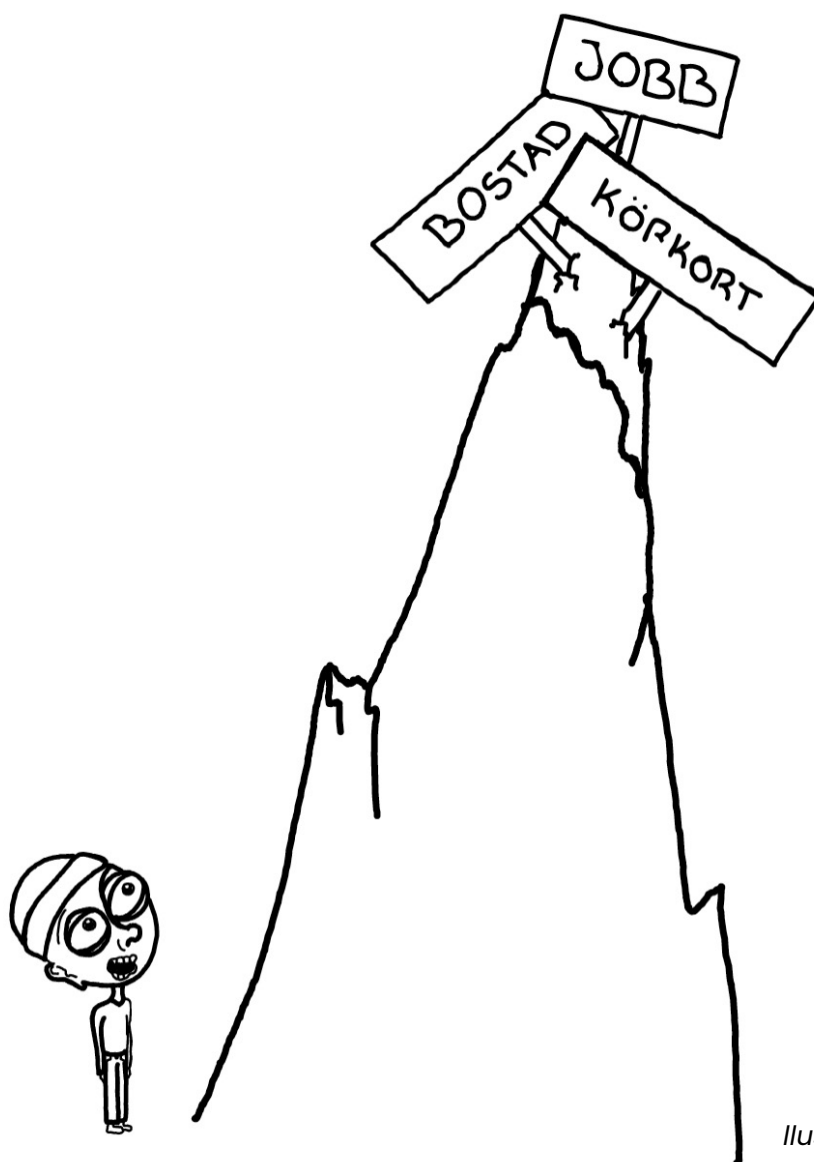

Illustration av Erica Lindstedt

Under samtalen med unga framgick det också att dagens skolsystem i vissa fall har varit en bakgrundsfaktor till skolavhopp. En del berättar att det känns svårt att klara skolan och att orken till att vidareutbilda sig inte finns då grundskolan anses vara för tuff. Bakgrunden till detta menar unga är dagens lärmiljö som kräver mycket eget ansvar och för individer med diagnoser kan detta innebära stora utmaningar med att ha en fungerande skolgång. Det framgår också att skolans struktur med stora klasser och svår utbildningsnivå inte är gjort för alla, vilket kan skapa stress och negativ press. Unga önskar att de kunde få ett mer individanpassat stöd och att skolsystemet ska anpassas mer efter alla unga, oavsett behov eller utmaningar. De nämner också att det finns en risk att unga som inte får rätt hjälp i skolan kan välja fel väg senare i livet.

Unga lyfter också att de har upplevt diskriminering på arbetsmarknaden och att de känner sig dömda i förtid utifrån deras bakgrund och hemort. En del unga menar att utseende och kultur kan vara avgörande vid jobbsökande, oavsett hur ambitiös du är. En ung berättar till och med att denne ibland väljer att presentera sig på ett visst sätt som anses passa inom ramarna. Under intervjuerna kom det också fram att vissa har känt en misstänksamhet kopplat till deras bakgrund när de har behövt visa brottsregister. En annan ungdom blev även nekad arbete på grund av graviditet, vilket har hindrat henne från att nå sina drömmar.

“Ja.. Det känns som att förr kanske det inte var lika mycket ansvar som kastades på folk på en gång på det viset, men nu så liksom är det helt plötsligt så ska man ha allt ansvar på egen hand och styra upp sitt liv, ta körkort och kanske köpa lägenhet. Allting på en gång känns det.. (***).. som alltså man får liksom det.. de förväntningarna på sig.”

- Intervju med ung person som varken arbetar eller studerar, hösten 2021

Vilma

Vilma är 20 år och har under en lång tid varit i kontakt med många olika aktörer.

Vilma har en lång historia av psykisk ohälsa och svårigheter att hitta ett arbete. Hon har varit i kontakt med vården för att göra en ADHD-utredning och andra aktörer för att få hjälp i att söka arbete och studier. Efter en lång tids väntan sökte hon vård i en annan region där hon fick hjälp snabbare, men hon upplevde att det krävdes ett stort eget ansvar för att få rätt vård. Eftersom hon inte vet var hon ska vända sig för att hitta information eller få stöd till att hitta arbete eller studier har hon blivit hänvisad till många olika aktörer. Hon upplever att det har varit svårt att komma ihåg vad hon pratat med varje aktör om och det är energikrävande att återberätta sin historia gång på gång. Samtidigt har hon själv varit den som ansvarat för kontakten mellan myndigheterna.

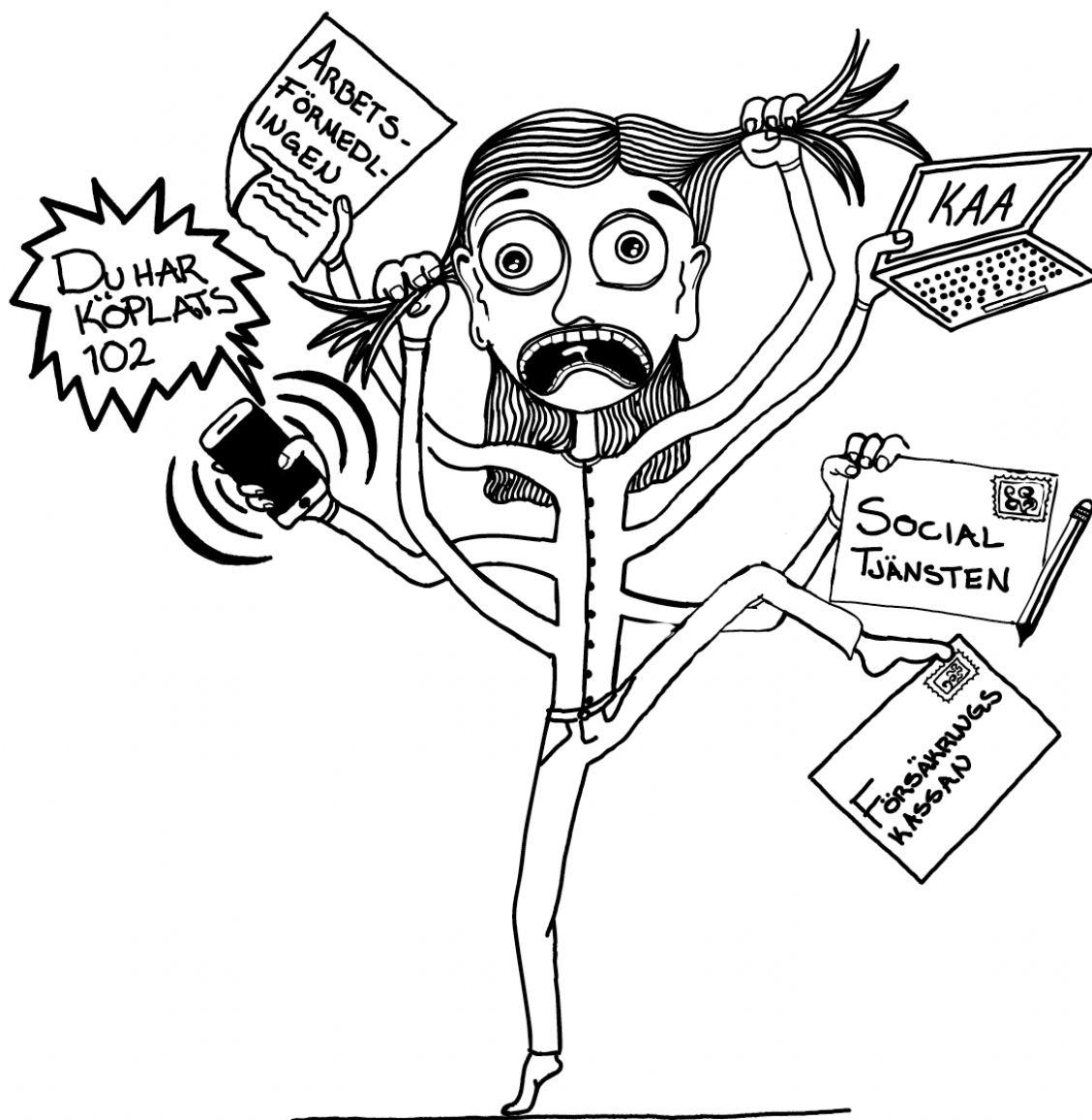

Illustration av Erica Lindstedt

”För mig känns det mest som att alltså, nån kanske säger att men du kan ta kontakt med den här, men de tar liksom inte kontakt med varandra utan det är jag som blir hänvisad till olika ställen och vart jag ska ringa och så där.”

- Citat från ung person som varken arbetar eller studerar, hösten 2021

Vilma tycker att det inte finns ett tillräckligt stöd för att unga ska komma i sysselsättning och menar att många unga därför ger upp. Hon anser att unga borde få kontinuerligt stöd i arbetssökandet från samma aktör för att slippa slussas runt. Hon tycker att det borde finnas ett ställe där unga personer kan få stöd och vägledning med allt som unga kan tänkas behöva.

Tack vare familjen har hon fått information om arbete och studier och vart man kan söka jobb. Med inspiration och stöd från en bekant som hon ser som sin förebild, som dessutom studerat vidare och har ett bra jobb, blev hon mer motiverad till att försöka hitta ett jobb och få en bra framtid. Hon önskar att den hjälp hon fått från sin familj också borde finnas tillgänglig från andra i samhället. En del unga får inte ens möjligheten att lära sig vilka valmöjligheter det finns för att komma in på arbetsmarknaden.

Faktaruta

Behoven hos unga som varken arbetar eller studerar ser olika ut från individ till individ och många behöver stöd från flera olika aktörer¹². Unga kartläggs ofta hos flera aktörer vilket innebär att de får berätta sin historia upprepade gånger på grund av kunskapsdelning mellan aktörer och bristande samverkan. Detta kan riskera leda till uppgivenhet, minskad motivation och brist på viktig information som den unga personen behöver för att komma in på arbetsmarknaden.¹³

12 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), (2021). Slutrapport december 2021: Stödja aktörer som arbetar med unga som varken arbetar eller studerar.

13 Statens offentliga utredningar, (SOU 2018:11). Slutbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.

Civilsamhället i arbetsmarknadspolitiken

Under intervjuerna lyfte flera unga att civilsamhället kan stötta dem på olika sätt på vägen mot arbete eller studier. Flera nämnde det goda bemötandet de får från civilsamhällesorganisationer. Vissa har fått jobb eller praktik via en civilsamhällesorganisation och därmed även kunnat få en referens inför framtida jobbsökande och kunnat skriva det på sitt cv. Några ansåg att civilsamhället kan stötta unga att ta kontakt med arbetsgivare och bidra med sina nätverk. Flera önskar att organisationer inom civilsamhället söker upp dem redan på gymnasiet, innan de tar studenten, och stöttar dem mot arbete och/eller studier.

Många lyfter även det positiva i det individuellt anpassade stödet som civilsamhället kan bidra med och flera ger exempel på att de fått hjälp att steg för steg lära sig hur man söker ett arbete via en civilsamhällesorganisation. Andra unga framförde att civilsamhället kan stötta unga med att träna inför arbetsintervjuer och arbeta med ungas välmående. De sade även att civilsamhällesorganisationer kan ge möjlighet för unga att plugga på ett roligare och motiverande sätt samt ge studiestöd till ungdomar så de klarar alla ämnen. En respondent sade att civilsamhället kan vara som en bro mellan myndigheter och individer. En annan sade att civilsamhället kan prata med ungdomar om arbetslivsrelaterade frågor i samband med andra aktiviteter på ett engagerande sätt och påminna unga om livet.

En ungdom sade att hen önskade att Fryshuset och liknande civilsamhällesorganisationer funnits där när hen var yngre för att motivera hen och en annan att civilsamhället når ungdomar och kan motivera dem att söka jobb. En ung sade att civilsamhället behövs för att det är så många unga som behöver hjälp.

”Fråga: Finns det något annat som Fryshuset skulle kunna hjälpa med?”

”Svar: Ja, asså. Det är ju om samhället eller företagen får mer in ett öga i Fryshuset och kanske engagerar sig lite och se mer och göra mer med Fryshuset så att ungdomar eller folk som hoppat av skolan kan vara där eller såhär.”

- Intervju med ung person som varken arbetar eller studerar, hösten 2021

Maryam

Maryam upplever att hennes graviditet hindrar henne från att söka arbeten.

Maryam är 21 år och kom till Sverige som tonåring. Hon har gått grundskolan i ett annat land och nu studerar hon på SFI vilket hon trivs mycket med. Hon ser fram emot att lära sig svenska för att kunna börja arbeta.

Hon är gravid och upplever att det hindrar henne från att söka jobb, särskilt eftersom hon har fått ett nej från en arbetsgivare just på grund av hennes graviditet. Hon berättar att det som hindrar henne att uppnå hennes drömmar är graviditeten. Hon har redan genomgått en abort och vill inte genomgå en till.

Illustration av Erica Lindstedt

“Men det är som jag sade också innan, asså arbetsgivare oftast dömer, asså jättemycket, asså du kommer in, säg en restaurang i (en mindre ort, reds. anm.) du ska jobba där, typ de gillar inte hur du ser ut, de gillar inte hur du klär dig, de gillar inte hur du pratar, typ att du inte kan korrekt och rätt svenska, ren svenska om man säger så, sen det blir sån grej att nej tyvärr vi kan inte anställa dig”

- Citat från ung person som varken arbetar eller studerar, hösten 2021

Maryam har också upplevt att det ibland är svårt att veta hur hon ska gå tillväga för att söka ett arbete och att det är svårt att veta vilka möjligheter som finns. Hon hade önskat mer information om vilka alternativa vägar om finns för att nå sina drömmar. Innan hon började på SFI var hon hemma i 8 månader utan sysselsättning. Det är svårt att hitta jobb på orten där hon bor och hon kommer att söka jobb i en större stad när hon känner sig redo. Hennes planer för framtiden är att studera och börja arbeta som barnskötare eller inom äldreomsorgen.

Förutom att Maryam är gravid och har blivit nekad arbete på grund av detta upplever hon också att vissa arbetsgivare tycker att hennes svenska är ett hinder. Hon får känslan av att hennes graviditet och utländska bakgrund minimerar hennes chanser redan innan hon fått komma på intervju och presentera sig. Hon tycker att alla borde få en möjlighet att visa vad de kan innan de blir dömda.

Faktaruta

Trots att utbildningsnivå vanligtvis är förknippat med en högre andel som arbetar, är andelen utrikes födda unga kvinnor som arbetar lägre jämfört med andra grupper oavsett utbildningsnivå. Ett stort hinder för utrikes födda kvinnors etablering i arbetslivet är arbetsmarknadens krav på utbildning, språkkunskap och arbetslivserfarenhet. Utrikes födda kvinnors etablering hindras också av föräldraskap och ett stort omsorgsansvar, diskriminering och hedersrelaterad utsatthet.¹⁴

14 Myndigheten för ungdoms- och civiltillsammansfrågor (MUCF), (2021). Unga utrikes födda kvinnors etablering i arbetslivet: en analys av hinder och möjligheter.

Ungas förslag till beslutsfattare och politiker

“Ge oss fler möjligheter till utbildning och jobb”

Unga har en önskan om att politiker och beslutsfattare ska ge dem en chans att få ett arbete utan höga krav på utbildning och erfarenhet. De menar att det bör finnas enklare vägar in på arbetsmarknaden till skillnad från idag då Arbetsförmedlingens system anses vara trögt och det tar lång tid att få ett arbete. Unga vill också bli introducerade till jobb tidigt då de anser att erfarenhet och referenser är avgörande för deras framtid. Det finns också en önskan om att företag ska anställa personer som inte gått klart gymnasiet för att även ge dessa ungdomar en bättre chans i arbetslivet.

Hur tror du att samhället kan bli bättre på att hjälpa unga att komma ut i arbetslivet?

“Alltså, det är väl det att dom kanske inte ska ha så höga krav. Att du måste ha en utbildning. Vissa har jättesvårt med teorin och kan ju göra det praktiskt istället så tänker jag men det är väldigt få företag som tänker så. Du måste ha en utbildning typ helst i fem år när du precis tagit studenten. Det tycker jag är jävligt dåligt, dom ger inte oss unga en chans att få testa”

- Intervju med ung som varken arbetar eller studerar, hösten 2022

“Låt civilsamhället ta en större roll med att hjälpa unga att komma i arbete”

Unga ger förslag på att det bör satsas mer på ideella organisationer som exempelvis Fryshuset så att de kan hjälpa unga med att komma i sysselsättning. Unga anser att civilsamhället kan stötta mer individuellt i arbetssökandet och att deras stora kontaktnät bör nyttjas. En ung menar att civilsamhället kan fungera som en bro mellan myndigheter och individer. En annan lyfter att civilsamhället kan vara en bra aktör för att hjälpa ungdomar som inte vet hur de ska gå tillväga för att börja studera eller börja arbeta. Denne menar också att det skulle förenkla för unga om civilsamhället fick mer utrymme att jobba holistiskt med unga och vara ett stöd från ax till limpa.

Du tyckte att det fanns lite information?

“Jag går direkt till nätet, oftast finns det mycket där men ibland finns det inte så mycket där. Och ibland gick jag in på en sida och då behövde man betala bara för att gå in och titta om det fanns något man kunde få hjälp av. Och sen hittar man Fryshuset här, då finns det väldigt mycket kontakter. Men vi säger någon som inte kan Fryshuset eller inte har bra kontakt med skola ingenting, då är det väldigt svårt för dom”

- Intervju med ung som varken arbetar eller studerar, hösten 2022

“Vi önskar tydligare kommunikation och att ni vågar satsa mer på oss unga”

Unga vill att politiker och beslutsfattare ska vara tydligare i sin kommunikation med unga. Det finns en önskan om att aktörer ska fråga unga själva vad de behöver samt att aktörer ska försöka nå ut till unga där de befinner sig. Unga vill också att vuxna ska ha mer förståelse för ungdomar som hoppar av skolan. Det finns en önskan om att lyssna in dessa individer för att kunna skapa bättre hjälp och förutsättningar för dem. Utöver detta framgick det också att det är viktigt för unga att känna tillit till vuxenvärlden. Under intervjuerna uttryckte unga också en önskan om att politiker och beslutsfattare ska våga satsa mer på dem. Unga menar att de borde få mer utrymme att visa vad de kan i arbetslivet.

“Satsa på oss ungdomar mer och inte bara prata om att ni gör det. Det är ju många, ja jag kan inte säga att jag är värsta inom politik och så, men när det kommer till oss ungdomar så bryr jag mig verkligen mycket, för jag var ju själv i den situationen då. Och det är många politiker som har lovat att vi ska få jobb, dem ska satsa på att, att vi ungdomarna är framtiden. Men om vi ungdomar är verkligen framtiden för Sverige då, varför har ni inte satsat på oss då? Ni gör tvärtom, tryckt ner oss mer. A, så det är mer att, satsa på oss, ge oss mer jobb, alltså bredda jobbet mer. Istället för att ta in någon som är kanske 60 år gammal, ta in nån som är 18 år istället. Låt, låt den yngre bevisa sig mer att vi kan jobba mer. Att de yngre bevisar sig mer än att ta in nån äldre som har redan jobbat. Alltid bättre att hämta lite, typ, färsk någon färsk såhär.”

- Intervju med ung som varken arbetar eller studerar, hösten 2022

→ Metod

Rapporten är baserad på 14 anonyma djupintervjuer som genomfördes med unga som stod utanför arbetsmarknaden under hösten 2021. De unga fick som tack ett presentkort till ett värde av 400 kronor på antingen Stadium, H&M eller SF bio.

Intervjufrågorna

Vi ville veta mer om ungas egna åsikter kring samverkan för unga mellan olika aktörer. Vi ställde därför olika frågor utifrån vår kunskapsöversikt inom området för unga som varken arbetar eller studerar. Är du nyfiken på att se vilka frågor som ställdes så finns vår intervjuguide som en bilaga till denna rapport.

Respondenterna

Alla unga var för tiden för intervjun mellan 15 – 24 år gamla. Några av dem hade några få timmars sysselsättning i veckan. En av de unga ville gärna vara med i studien, men ville på grund av social fobi hellre lämna sina svar i skriftlig form. Vi lät hen givetvis göra det.

Analysen

Intervjun spelades in och transkriberades. Därefter kodades intervjuerna och sorterades ut i teman. Vi skapade också fem fiktiva case utifrån materialet i intervjuerna. Vilma, Akram, Maryam, Adam och Johanna finns alltså inte i verkligheten – utan är skapade utifrån innehållet i materialet. De citat som framkommer i rapporten är dock ungdomarnas egna röster, i vissa fall har vi tagit bort återupprepningar för att göra texten mer lättläslig. Vi identifierade även fem teman utifrån koderna.

Sammanfattning

I den här rapporten har vi intervjuat 14 unga personer som varken arbetar eller studerar runt om i Sverige. De fem fiktiva casen utgår från de berättelser och erfarenheter som vi ansåg representerar dessa unga personer. I novellen om Johanna fördjupar vi oss i hennes historia; om hur livet kan se ut när man som ung person inte får rätt stöd och istället slussas runt mellan flera olika aktörer.

Sammanfattningsvis vittnar vår rapport om att ungas syn på olika aktörer är utifrån individuella behov och att samverkan mellan aktörer brister när unga söker stöd för att komma in på arbetsmarknaden. De unga personerna menar att det är energikrävande att ansvaret läggs på individen själv när det gäller att förmedla sitt ärende. De tycker att aktörerna borde kommunicera mer med varandra.

Våra intervjuer visar att det stöd som ges till unga måste vara individuellt anpassat eftersom det finns många olika anledningar till att en person varken arbetar eller studerar. Flera unga tycker exempelvis att stödet från Arbetsförmedlingen har fungerat bra medan andra tycker att det inte fungerat alls. Det nämns även att diskriminering är ett hinder för dagens unga på arbetsmarknaden då en del känner sig dömda utifrån deras bakgrund och hemort utan att få chansen att visa vad man kan på en arbetsplats.

De unga personerna tycker att det behövs fler motivationshöjande insatser, positiva förebilder och tydligare vägledning så att unga kan känna sig motiverade till att hitta och söka arbete och studier. Några av våra intervjupersoner menar att dagens skolsystem inte passar alla utifrån de höga krav som ställs på eleverna med stora klasser och stökiga miljöer. Den som inte är teoretiskt lagd och den som har sociala svårigheter får därför svårigheter att fullfölja sin skolgång.

Gällande civilsamhällets roll i arbetsmarknadspolitiken menar många av de unga personerna att organisationer och föreningar har hjälpt dem med att knyta viktiga kontakter på arbetsmarknaden, att få en första rad på CV:t genom praktik och jobb och därmed en referens för framtida arbetsökande. Det nämns även att civilsamhället kan vara en bro mellan myndigheter och unga personer, och att civilsamhället kan engagera och prata med unga om arbete och studier i samband med andra aktiviteter.

Till politiker och beslutsfattare vill de unga personerna framföra att de önskar fler chanser att komma in på arbetsmarknaden utan höga krav på utbildning och arbetslivserfarenhet, att civilsamhället tillåts ta en större roll i ungas etablering på arbetsmarknaden och att unga själv får bli hörda genom att få komma med förslag till politiker och beslutsfattare.

Genom denna rapport hoppas vi att du som läst har fått nya insikter om ungas behov för att etableras på arbetsmarknaden utifrån deras eget perspektiv. Rapporten har tagits fram av projektet 4-uvas som finansieras av Europeiska socialfonden. Projektets syfte är att skapa ett samverkansprotokoll för unga som varken arbetar eller studerar. En viktig del i projektet är att höja ungas röster och därför skapade vi denna rapport. Läs gärna mer på www.4uvas.org.

Denna rapport är framtagen av oss i projektet 4-uvass → [four-uvass].

Om 4-uvass:

4-uvass är ett strategiskt nationellt projekt som finansieras av Europeiska socialfonden med Fryshuset som projektägare. 4-uvass står för "för unga som varken arbetar eller studerar (uvass)". Projektet avser att skapa ett samverkansprotokoll som tydliggör civilsamhällets roll som legitim aktör inom arbetsmarknadspolitiken. En viktig del i projektet är att främja ungas egen delaktighet genom att lyssna in och sammanställa deras behov och insikter för att på sikt öka möjligheterna till sysselsättning. Projektet har lokala projektledare som utgår ifrån Stockholm, Göteborg, Malmö, Dalarna och Kalmarregionen.

Om Fryshuset:

Stiftelsen Fryshuset är en ideell organisation som bedriver ett 60-tal olika verksamheter på flera olika platser i Sverige, där unga har möjligt att utöva sina passioner, skapa och delta i ungdomsdrivna aktiviteter. Fryshuset arbetar för att samhället ska ta ungas åsikter och idéer på allvar efter övertygelsen om att det bidrar till ett kreativt och lösningsinriktat samhällsklimat där vi vågar tänka nytt och hitta nya lösningar.

Ett stort tack!

Till alla er 14 ungdomar
som tog sig tid att låta sig intervjuas av oss!

Tack även till er som hjälpt
oss att hitta de 14 unga som intervjuades!

Referenser

1. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2020). Ett långvarigt utanförskap: olika utmaningar för unga som varken arbetar eller studerar.
2. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2021). Nationellt samordnat stöd för unga som varken arbetar eller studerar, slutrapport maj.
3. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) Ung idag. (2021). Goda levnadsvillkor för många, men inte för alla.
4. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2020). Lägesbild av systemutmaningar och strukturella hinder: delrapport inom MUCF:s uppdrag rörande unga som varken arbetar eller studerar.
5. Statens offentliga utredningar. (SOU 2018:11). Slutbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.
6. Folkhälsomyndigheten. (2020). Unga som varken arbetar eller studerar. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/folkhalsans-utveckling/resultat/livsvillkor/unga-som-varken-arbetar-eller-studerar/> (Hämtad 2022-02-28).
7. Plenty, S. M., Brolin Låftman, S., & Magnusson, C. (2021). Internalising and externalising problems during adolescence and the subsequent likelihood of being Not in Employment, Education or Training (NEET): The mediating role of school performance.
8. Folkhälsomyndigheten. (2020). Statistik om ungas psykiska hälsa. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/statistik-om-ungas-psykiska-halsa/> (Hämtad 2022-02-28).
9. Statens offentliga utredningar (SOU 2017:9). Det handlar om oss: unga som varken arbetar eller studerar. Delbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.
10. Rooth, D-O., & Carlsson, M. (2007). Evidence of Ethnic Discrimination in the Swedish Labor Market Using Experimental Data.
11. Arai, M., Bursell, M., & Nekby, L. (2018). The Reverse Gender Gap in Ethnic Discrimination: Employer Stereotypes of Men and Women with Arabic Names.
12. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2021). Slutrapport december 2021: Stödja aktörer som arbetar med unga som varken arbetar eller studerar.
13. Statens offentliga utredningar. (SOU 2018:11). Slutbetänkande av Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar.
14. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). (2021). Unga utrikes födda kvinnors etablering i arbetslivet: en analys av hinder och möjligheter.

Bilagor

- A) Novell
- B) Intervjuguide

Saknaden

Johannas hjärta klappade innanför bröstet. Ända sedan hon var liten hade hon ogillat att ringa till personer hon inte kände. Senast hon ringt dem var för tre år sedan och det hade inte direkt gått bra. Men nu hade hon bestämt sig efter att ha tvekat i flera månader och äntligen fattat mod till sig.

”Barn- och ungdomspsykiatrin, du talar med Monica.”

”Hej,” började Johanna försiktigt men blev osäker på hur hon skulle formulera sig trots att hon tänkt på det i flera dagar. ”Jag tror att jag... har ADHD.”

”Har du din mamma eller pappa där?”

Johanna slog en blick på soffan där hennes pappa låg. På bordet framför stod flera svarta burkar med gul text. Tomma – misstänkte Johanna.

”Nej.”

”Okey, hur gammal är du?”

”Jag är tjugo.”

Monica skrattade till. ”Jaha, men ojdå, då har du nog hamnat fel lilla vän. Nu när du är vuxen ska du vända dig till vuxenpsykiatrin.”

Såklart.

Att hon inte tänkt på det.

Hon kände sig skamsen när hon tackade och tryckte av samtalet på sin telefon. Mödosamt tog hon ner benen från pallen och reste sig från fåtöljen. Hon började plocka bland burkarna för att bära ut dem i köket men hejdade sig.

Inte ge upp. Du har lovat dig själv att ta tag i detta idag.

I stället för att skaka liv i pappa och få i väg honom till jobbet valde hon att gå ut i köket. Hon tog en Redbull från kylskåpet och satte sig ner vid köksbordet. Men det var så stökigt att det var omöjligt att få något gjort där. Innan nästa samtal föste hon alla utspridda papper åt sidan, borstade ner några brödsmlor i handen och kastade dem i vasken. Bordet var långt ifrån städat, men hon hade en plats där hon kunde sitta. Hon lade varsamt fram ett av breven som det stod Inkasso på och lade det upp och ner för att kunna anteckna. Ögonen sökte efter någon typ av penna men det fanns inte på bordet.

Hon gick uppför trappan mot sitt rum för att ta fram sin gamla skolväska. Den var svår att hitta eftersom det var tre år sedan hon behövde den sist. Men inne i garderoben under en massa kläder låg den. Hon satte sig på sängen och öppnade dragkedjan. Där inne fanns en anteckningsbok och på botten låg några pennor. Hon fattade tag i en av dem och skulle just gå ner när hon bestämde sig för att testa om den fungerade först. Hon öppnade anteckningsboken och lät bläckpennan åka runt och runt på pappret tills bläcket började rinna till.

Precis när hon skulle slå ihop boken föll en sida upp med en teckning hon gjort under en lektion. En kista med liljor på och runt om den låg flera stora blombuketter. Om mamma varit här skulle hon kanske ha berättat att det var till vuxenpsyk hon skulle ringa och inte till bup.

Med den tanken slog en intensiv saknad till. Johanna lät sig själv slappna av och signade ner på sängen.

Så gott som under hela Johannas barndom hade hennes mamma trott att hon var förföljd. Något som också tilltagit de sista åren med den nya tekniken. Hon blev paranoid av att Facebook gav henne inköpsförslag på saker som hon ville ha och trodde att någon stalkade henne på nätet. Till slut blev det för mycket, och hon gav upp. Det stod också tydligt i brevet som hon lämnade efter sig.

I stället för att ligga kvar i sängen som hon gjort så många andra gånger reste Johanna sig upp. Halvvägs ner i trappan kom hon på att hon glömt sin penna så hon gick tillbaka och hämtade den innan hon slutligen kom ner i köket igen, fattade tag i mobilen och ringde.

”Södergatan, du pratar med Kristina.”

”Hej,” började Johanna och undrade om hon kommit rätt. ”Jag tror jag ringt fel.”

”Vart skulle du?”

”Prata med vuxenspsyk.”

”Då har du kommit rätt,” kvinnan i andra änden lät lugn och tålmodig. ”Vad kan jag hjälpa dig med?”

Johanna kände att nervositeten släppte lite och orden som hon tränat på så länge bara forsade ut.

”Jo, jag har länge trott att jag har ADHD och att det är därför jag inte klarade skolan så bra och hoppade av efter första året på gymnasiet. Så jag vill gärna kolla det så jag kan börja plugga igen och få stöd.”

”Jag förstår,” sade Kristina. ”Det är sant att vi gör vissa av dem testerna här, men först ska du kontakta din vårdcentral så att du får en remiss, sen kommer du besöka flera olika ställen för att göra tester, men ring vårdcentralen först.”

Johanna tackade för hjälpen för andra gången denna dag men kunde inte låta bli att tänka att även om kvinnan varit vänlig så hade hon egentligen inte fått någon vidare hjälp.

Redbullen hade kickat in och hon kände sig pigg men klockan hade redan hunnit bli halv nio vilket innebar att hon inte skulle få någon tid på vårdcentralen idag. Det visste hon av erfarenhet sedan tidigare. Om man inte ringde exakt klockan åtta så var det lönlöst. Johanna suckade medan hon ställde den tomma burken i vasken.

Hon gick in på toaletten och svalde ner sin citalopram med en handfull vatten. Sen borstade hon tänderna och funderade på om hon skulle ta en promenad innan hon skulle kolla på Youtube. Då såg hon att hennes telefon blinkade. Hon hade den alltid på ljudlöst men det blinkande ljuset betydde att någon försökte ringa henne. Hon svarade och presenterade sig.

”Ja hej, jag heter Olha och ringer från Arbetsförmedlingen.”

Johanna kände hur det började spänna i magtrakten. ”Hej.”

”Vi har skickat ut flera påminnelser om att du måste skicka in din aktivitetsrapport.”

”Jag har inte mått så bra.”

”Jag förstår. Har du ett läkarintyg?”

Johanna förstod inte vad hon menade. ”Läkarintyg?”

Ja, när man är sjuk och inte söker jobb så ska man ha ett läkarintyg, i så fall kan man söka sjukpenning från Försäkringskassan.”

Johanna ogillade att berätta om hennes mående för andra, och det här samtalet kom helt oförberett. Men om hon inte berättar kanske det kan bli problem. Till slut tog hon ett djupt andetag.

”Jag har en allvarlig depression enligt min läkare. Men något intyg har han inte gett mig.”

”Okey, då har han nog skickat det elektroniskt till Försäkringskassan. Om han sjukskrivit dig så är det Försäkringskassan som ska ha ditt ärende. Så nu ska du söka sjukpenning, det gör du via Mina Sidor på deras hemsida.”

”Tack för informationen.”

”Vad bra jag fick tag på dig, så fyll bara i på dina tidrapporter att du är sjuk. Var noga med att du rapporterar exakt likadant till oss som till Försäkringskassan.”

Johanna lade på och föll ner på toaletten. Vad var det här för en dag? Och skulle hon inte få någon A-kassa nu? Eller vad var det frågan om? Hjärtat slog återigen hårt i bröstet och Johanna ångrade att hon druckit Redbullen. En fruktansvärd ångest och ett oerhört illamående slog till plötsligt. Hon fällde upp sitsen på toaletten och lät magens innehåll lämna kroppen.

Efteråt mådde hon lite bättre men var fortfarande stressad över risken att inte få någon ersättning. Hon gjorde som Olha sagt och loggade in på Mina Sidor på Försäkringskassan. Men där kunde hon inte ansöka och Johanna förstod inte varför. Hon kände ett stort behov av att röra sig så hon drog på sig skorna och sin tunna vårjacka och gick ut med sina lurar i öronen. Hon ringde Försäkringskassan och fick veta att det var ungefär 25 minuters telefonkö.

Mellan tonerna i telefonkön hördes fågelkvitter när hon närmade sig parken. På marken hade tusenskönor och maskrosor börjat sprida ut sig och gräset såg grönare ut än förra veckan. Men det kanske berodde på att solen tittade fram idag för första gången på flera veckor. Buskarna stod praktfullt klädda i grönt men träden var fortfarande kala.

Förvåningen spred sig i kroppen när hon efter en stund kom ut ur parken på den norra sidan, hit brukade hon aldrig gå, men just idag hade benen fört henne hitåt. Efter några hundra meter gick hon förbi sin gamla skola. Trots att hon inte ville titta sökte ögonen sig dit ändå. Och som ett brev på posten kom minnena tillbaka.

Missnöjda lärare som ogillade att hon inte satt still och sade att hon störde de andra. Som ringde mamma och pappa när hon började skolka, som om det skulle ha hjälpt. Mamma och pappa behövde hjälp själva. Hennes klasskompis Elias som hade ADHD och som var utåtagerande fick all uppmärksamhet och han och hans familj fick till slut hjälp av socialtjänsten.

Johanna blinkade fort med sina ögonlock för att hålla tillbaka den brännande känslan i ögonen. Tänk om någon av hennes lärare kanske misstänkt att hon haft ADHD redan då? Eller att något inte stod rätt till hemma när hon aldrig gjorde sina läxor?

Hon stannade vid grinden och blickade ut över skolgården. Nu står hon här som tjugooåring och ser sig själv som tioåring, springandes över gården. Tänk om BUP berättat för skolan hur hon mådde och hur hon hade det hemma? Vad hade hänt om någon vuxen sett henne? Eller om någon lärare på gymnasiet försökt få henne att gå klart eller i alla fall kontaktat henne efter att hon hoppat av? Hade hon kanske tagit studenten? Hade hon jobbat nu? Och om någon hade gjort en orosanmälan till soc, hade mamma kanske till och med levt?

Hennes tankar avbryts av att tonerna i mobilen dör ut. Plötsligt hörs en man i lurarna.

”Försäkringskassan, du talar med Omar.”

Johanna presenterade sig och blev osäker på hur mycket hon skulle dela med sig av sitt ärende. Hon bestämde sig för att hålla sig kort.

”Jag tror att min läkare skickat ett intyg till er men jag kan inte söka sjukpenning på Mina Sidor.”

Omar bad om hennes personnummer. Han var tyst en stund innan han fortsatte.

”Jag kan se här att du arbetar på McDonalds, gör du det fortfarande?”

Johanna tänkte på hur bra hon trivts med kollegorna där och med jobbet, men att hon tyvärr inte fick vara kvar när coronapandemin slog till. Det var väldigt synd, särskilt eftersom det var den första arbetsgivaren som velat anställa henne efter hon gått hemma i flera år.

”Nej tyvärr.”

”Förlåt men jag hör knappt dig,” sade Omar. ”Det är bra att ringa oss när det är tyst och lugnt i bakgrunden. Kan du ringa igen sen?”

”Förlåt, jag ska flytta mig, jag står bredvid en skola.”

Omar kommenterade det inte utan fortsatte. ”Vad heter din arbetsgivare nu?”

”Nej ehh,” Johanna fuktade läpparna och började gå från skolgården. ”Jag är arbetslös nu.”

Han var tyst en stund igen. ”Ja, förlåt, det ser jag här ja. Då är det så att du ska göra en sjukanmälan själv. Det kan du också göra på Mina Sidor.”

Johanna kände en enorm trötthet komma över henne och ångrade att hon gått ut överhuvudtaget. Hon borde också äta frukost snart för hon började känna sig svag i kroppen.

”Okey, ja jag får leta upp det när jag kommer hem.”

”Ja gör det, och reglerna... bara så du vet, så är reglerna så att när man är arbetslös så måste man sjukanmäla sig själv inom fem dagar från det att man blev sjuk.”

Johanna började tänka på hur många månader som gått sen hon varit hos läkaren sist.

”Jamen jag tror nog att min läkare skickade in läkarintyget för längesen.”
Omar var tyst en stund till. ”Ja, jag kan se att ett intyg skickades in innan jul.”
”Ja det är det.”

”Ja i så fall skulle du sjukanmält dig senast den 27 december, vi betalar bara ut ersättning i undantagsfall om arbetslösa inte sjukanmält sig fem dagar innan sjukfallet börjat. Jag ser här också att vi har skickat ett brev till dig i början på januari.”

Johanna tänkte på alla papper som låg hemma på köksbordet som pappa bara öppnat och lagt där i högar.

”Okey, vad är undantagen då?”

”Om man legat i koma eller något annat liknande och inte kunnat göra en sjukanmälan, men det kan jag inte besluta om här på stående fot. Skicka in en anmälan så kommer en handläggare att kontakta dig.”

När de lagt på var Johanna tillbaka i parken. Hon satte sig ner på en bänk och tittade ut över en damm. Solen kändes varm mot kinderna och bröt av de tunna strilar av tårar som letade sig ner mot mungiporna. Ankorna hade nyss fått små ungar som simmade efter sina föräldrar. Johanna tänkte att det var det enda sättet som de kunde skyddas från större fåglar och andra rovdjur. Utan deras föräldrar stod de små ankungarna utan skydd och var vilsna och ensamma. Utelämnade åt sitt eget öde för att utkämpa sina egna strider.

Som hon själv.

Författare: Pernilla Yasin

År: 2022

Uvas väg in till arbete och studier – hinder och möjligheter

Kallprat

Syfte med kallpratet är att skapa en bra stämning innan intervjun.

Introduktion

Jag arbetar på Fryshuset i ett nationellt projekt som vill lyssna in ungas egna röster kring vad som behöver göras för att unga lättare ska kunna börja arbeta eller studera. Syftet med denna intervju är att få veta vad du känner angående hinder och möjligheter för att börja arbeta eller studera.

Dina svar är helt anonyma. Ditt deltagande är viktigt, men om du vill avbryta intervjun så kan du göra det utan förklaring närsomhelst. Intervjun kommer att ta som längst en timme och jag kommer att spela in den på min telefon så att jag kan skriva ner den på min dator och sedan använda den i vår rapport. Jag kommer att ta bort inspelningen efter jag skrivit av intervjun. Du har också möjlighet att ställa frågor angående intervjun och undersökningen. Låter det ok för dig så vi kan starta intervjun? I

Bakgrundsfrågor

1. Hur gammal är du?
2. Var bor du? (vilken stad)
3. Är du född i Sverige?
4. Är dina föräldrar födda i Sverige?
5. Vilket kön definierar du dig som?
6. Vilken utbildningsnivå har du?
7. Är det något du vill tillägga om dig själv och vem du är?

Kunskap om arbetsmarknaden och utbildningssystemet

8. Vilka alternativ tänker du finns för att komma in på arbetsmarknaden eller att börja studera?
9. Om du skulle söka ett arbete, vilken väg skulle du ta då?
Om du skulle bestämma dig för att börja studera, vilken väg skulle du ta då?

Framtidsdrömmar

10. Har du en bild av vad du vill göra i framtiden?
11. Vilka hinder står i vägen för dig, för att komma vidare mot arbete och studier?
12. Känner du någon oro inför din framtid när du tänker på arbete och studier?

Samhällets ansvar och förväntningar från samhället

13. Hur tror du att samhället kan bli bättre på att hjälpa ungdomar att komma ut i arbetslivet eller börja studera? Finns det någonting samhället bör fokusera mer på?
14. Vad tror du gör att många unga hoppar av gymnasiet/
inte går klart skolan?
Vad tror du gör att unga inte vill studera vidare efter gymnasiet?
Vad tror du gör att många unga har svårt att få jobb?
15. Tycker du att det finns begränsningar där du bor för att få ett bra arbetsliv?
15 a) Om ja, vad?
15 b) Om nej, vad tycker du fungerar bra?

Förtroende för samhället

16. Upplever du att du kan få stöd av samhället gällande framtida arbete och/eller studier?
16 a) Om ja, vem/vilka tänker du kan stötta dig och på vilket sätt?
16 b) Om nej, varför inte då?

17. Hur upplever du bemötandet hos företag, myndigheter och kommunen? Arbetsförmedlingen och kommunen (t.ex. Kommunens uppsökande verksamhet/jobbtorg/hjälp med sommarjobb?).
7 a) Vad skulle kunna bli bättre?
18. Vad tänker du att det innebär att vara en del av samhället?

Samverkan mellan aktörer

19. Vilka har du varit i kontakt med om din situation gällande arbete eller studier? (exempelvis vårdcentralen, skolan, arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, socialtjänsten och kommunen)?
19 a) Hur upplever du att de kommunicerar med varandra?
20. Upplever du att myndigheter och organisationer/föreningar kan slussa dig till rätt ställe när du söker hjälp för att söka arbete eller studier?

Civilsamhället i arbetsmarknadspolitiken

21. Tycker du att Fryshuset och andra ideella organisationer/föreningar ska ta en större roll i arbetet med att hitta lösningar för unga som varken arbetar eller studerar? (exempel: cv-skrivning, vägledning, hjälp att starta företag, söka jobb, praktik och med att få den första raden på cv:t)
21 a) Om ja, varför då?
21 b) Om nej, varför inte då?

Introduktion till fråga: Det finns många olika typer av jobb och aktiviteter där unga får testa på olika saker, t.ex. kortare utbildningar, praktik eller stöd och matchning för att kunna hitta rätt jobb. Vissa fokuserar även på hälsa.

22. Om du fick drömma och gå utanför boxen, hur skulle ett förslag på insats för att hjälpa unga till att få ett arbete eller att börja studera kunna se ut?
22 a) Om Fryshuset skulle göra något för att hjälpa unga till att få ett arbete eller att börja studera. Vad skulle det vara – om du fick tänka helt fritt? Hur skulle det kunna se ut enligt dig?
22 b) Om du skulle tänka på något som skulle kunna bidra till att lösa de utmaningar som vi har idag med klimatkris m.m. – vad skulle det kunna vara?

Din situation och nuläge

23. Hur ser din situation ut idag?
24. Vet du vad du vill göra? (plugga eller jobba?)
25. Vad har varit svårt hittills?
26. Finns det någonting som skulle få dig motiverad eller extra motiverad till att börja arbeta eller studera?

Slutfrågor

27. Om du fick bestämma helt fritt, vad skulle du vilja ha hjälp med?
28. Om du fick välja en sak som är största orsaken till att du inte kan börja arbeta eller studera, vad skulle du säga är den största orsaken?
29. Vad vill du säga till politiker och beslutsfattare om vad de måste göra för att minska antalet unga som varken arbetar eller studerar?
30. Är det något mer du vill tillägga?